

Aan: Vaste commissie voor Digitale Zaken van de Tweede Kamer
Betreft: Position Paper tbv Rondetafelgesprek over Digitale infrastructuur en economie 18 april

Veel dank voor de uitnodiging voor het rondetafelgesprek over digitale infrastructuur en economie. In dit paper zet ik uiteen wat het belang is van een sterke digitale economie en hoe de Rijksoverheid kan bijdragen.

Dat digitalisering essentieel is voor de Nederlandse economie staat buiten kijf. Door digitalisering veranderen zakendoen, communicatie, er ontstaan nieuwe businessmodellen, nieuwe vormen van dienstverlening en hele sectoren transformeren. Digitalisering zit inmiddels in alle haarvaten van onze samenleving en biedt volop kansen en mogelijkheden. Deze kansen en mogelijkheden zijn cruciaal voor de Nederlandse economie en welvaart en willen we blijven benutten. U heeft mij gevraagd met name aandacht te besteden aan de arbeidsmarkt en het belang van menselijk kapitaal. Laat ik helder zijn: onze economie en welvaart staat onder druk door arbeidsmarktcrapte en een mismatch tussen vraag en aanbod. Dit is helaas een structureel probleem, maar het is ook oplosbaar. Namens NLdigital wil ik u graag een aantal oplossingen aandragen voor deze uitdagingen:

1. ICT'ers zijn cruciaal voor de Nederlandse economie, maar er is een ernstig tekort: Investeer via het Nationale Groeifonds in de IT-arbeidsmarkt
2. Investeer in onderwijs om kinderen te enthousiasmeren voor ICT en burgers digitaal vaardiger te maken
3. Internationaal talent is essentieel voor digitalisering in Nederland
4. Investeer structureel meer in innovatie: Verhoog het innovatiebudget van 2.3% naar 3%
5. Versterk de Nederlandse concurrentiepositie door te investeren in de 10 sleuteltechnologieën

1. ICT'ers cruciaal voor de Nederlandse economie, maar er is een ernstig tekort: Investeer via het Nationale Groeifonds in de IT-arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt ICT is al jaren de veruit de krapste arbeidsmarkt die er is. Het UWV bestempelt de arbeidsmarkt ICT als zeer krap en het is twee keer zo krap als de één-na-krapste arbeidsmarkt.¹ Om de omvang van de krapte te begrijpen is het van belang te erkennen dat ICT'ers niet alleen werkzaam zijn in de ICT-sector. Vandaag de dag zijn twee op de drie ICT'ers immers werkzaam in sectoren die in toenemende mate gebruikmaken van digitale technologie.² Niet in de laatste plaats bij de overheid zelf, zowel landelijk, provinciaal en gemeentelijk. Het aantal ICT-banen groeit en blijft groeien, terwijl de krapte tegelijk ook groter is dan ooit. Dit zet een rem op groei en ontwikkeling van alle sectoren die afhankelijk zijn van ICT.

De tekorten werken op meerdere manieren door op alle sectoren. In de eerste plaats doordat de benodigde ICT-functies niet te vervullen zijn binnen die sectoren zelf. Daarnaast werkt het tekort door omdat het de snelheid van digitalisering begrenst. Zo wordt bijvoorbeeld de innovatie in de zorg vertraagd door een gebrek aan ICT'ers. Hierdoor zet het een rem op de benodigde productiviteitsverhoging. Digitaliseren van bedrijfsprocessen leidt vrijwel overal tot hogere productiviteit, waarmee de bredere arbeidsmarkttekorten op lange termijn door vergrijzing en lage geboortecijfers op te vangen zouden zijn. Zonder voldoende ICT'ers is die productiviteitsverhoging onhaalbaar.

Om de tekorten tegen te gaan lanceerden de ministeries van EZK, SZW en OCW begin vorig jaar het Actieplan Groene en Digitale Banen. De investeringen vanuit de Rijksoverheid bleven echter helaas uit. De Human Capital Agenda-ICT werkt daarom momenteel, samen met de Nederlandse ICT-sector, aan een plan om de ICT-arbeidsmarkt te versterken. Hiervoor zijn investeringen vanuit de Rijksoverheid, die tot dusver altijd uitbleven, nodig en werd het Nationale Groeifonds gezien als ideaal instrument. Echter lijkt het erop dat deze mogelijkheid vorige maand door de minister is "gepauzeerd" (een uitstel dat door alle betrokkenen als afstel wordt geïnterpreteerd). Nu ook deze investering van de overheid lijkt weg te vallen is een wezenlijke verandering op de IT-arbeidsmarkt verder weg dan ooit.

De ICT-sector investeert zelf in het opleiden, omscholen, werven en binden van ICT'ers, wat we terugzien in een toename van het aantal ICT'ers op de arbeidsmarkt. Maar de krapte blijft, omdat samenwerking tussen sectoren, onder meer met de Rijksoverheid, te lang op zich laat wachten. Alleen met samenwerking tussen alle sectoren, inclusief de Rijksoverheid, kunnen we tot echte oplossingen komen. De Rijksoverheid heeft hier, als grootste IT-werkgever van ons land, het grootste belang bij.

¹ UWV: www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/dashboards/spanningsindicator.

² pr-edict.nl/landelijk-beeld-predict/arbeidsmarkt-predict

De impact van het uitblijven van investeringen van de Rijksoverheid in de ICT-arbeidsmarkt mag niet onderschat worden. We hebben een sector-overstijgende aanpak nodig. Dit is alleen mogelijk met een grotere inzet van de Rijksoverheid. In het belang van de Nederlandse economie en samenleving is het cruciaal dat het Nationale Groeifonds of een soortgelijke publieke investering blijft voortbestaan.

2. Investeer in onderwijs om kinderen te enthousiasmeren voor ICT en burgers digitaal vaardiger te maken

Om de tekorten te verhelpen is het belangrijk dat voldoende studenten kiezen voor een ICT-opleiding. Het aantal studenten dat kiest voor een bèta-technische opleiding ligt in Nederland echter al jaren zeer laag. Op dit moment behoort Nederland tot de landen in Europa met het laagste aandeel afgestudeerden in bètarichting.³ In 2021 rondde 19 procent van de afgestudeerden in het Nederlandse hoger onderwijs een bèta-opleiding af. Nederland heeft hiermee op België, Malta en Cyprus na, het laagste percentage bèta-afgestudeerden van alle landen in de Europese Unie (EU). Het is daarom essentieel dat leerlingen geënthousiasmeerd worden voor ICT op school en dat begint bij het vak Digitale geletterdheid.

Er wordt al jaren gesteggeld over de invoering van Digitale geletterdheid en de invoering staat nu gepland voor 2027. Dat is over drie jaar, wat betekent dat er nog drie jaar voorbijgaan zonder lesaanbod over digitalisering voor alle leerlingen, terwijl de hele samenleving draait op digitalisering en zich blijft door ontwikkelen. Bovendien hebben we gezien dat een invoering telkens uitgesteld wordt. Als deze ontwikkelingen aanhouden, blijft de online weerbaarheid van kinderen in het geding en zullen er nog minder leerlingen kiezen voor een vervolgopleiding in de ICT. Daarom pleit NLdigital voor een snellere invoering van Digitale geletterdheid in het curriculum. Wij roepen uw Kamer op om het perfecte niet de vijand van het goede te maken, en extra wensen of behoeften over Digitale geletterdheid pas voor een bijstelling van het curriculum te agenderen. Na het afwijzen van Onderwijs2032 en Curriculum.nu zou het onbegrijpelijk zijn als de invoering van Digitale geletterdheid in het onderwijs nogmaals door de Tweede Kamer wordt uitgesteld.

Ook begrijpen wij dat het ministerie van OCW en daarmee ook de Kamercommissie voor OCW gaat over de herziening van het onderwijscurriculum, maar wij willen benadrukken dat het maatschappelijke en economische belang van snelle invoering van Digitale geletterdheid dusdanig belangrijk is dat het ook vanuit de commissie Digitale Zaken benadrukt moet worden.

Door Digitale geletterdheid op school door te voeren worden kinderen bovendien onderwezen over verantwoord gebruik van digitale technologieën. Zo leren kinderen bewust omgaan met hun privacy, data en met technologieën waar ze dagelijks mee in aanraking komen, zoals sociale media en AI. Dit versterkt ook de online veiligheid en weerbaarheid van kinderen.

3. Internationaal talent is essentieel voor digitalisering in Nederland

Helaas zijn niet alle tekorten binnen Nederland oplosbaar op korte termijn. Met name aan ervaren experts is een zeer groot tekort. Op dit moment leunen veel Nederlandse bedrijven op hoogopgeleide buitenlanders. Zo is 40% van de werknemers van ASML afkomstig uit het buitenland en is dit bij Adyen ruim 50%, waarbij het voornamelijk om ICT'ers gaat.⁴ Om deze redenen moet Nederland open blijven staan voor internationaal talent als onderdeel van de oplossing. Nederland concurreert op dit vlak wereldwijd met andere landen in Europa. Het is juist daarom cruciaal dat de overheid een heldere visie heeft op internationaal talent en een daarbij behorende consistente aanpak. Enkele adviezen om Nederland aantrekkelijk te houden voor buitenlands talent zijn:

- Bied zekerheid omtrent voorzieningen die Nederland aantrekkelijk maken voor internationaal talent. De 30%-regeling mag niet nog verder worden aangetast.
- Laat de Nederlandse taal-eis los voor ICT-opleidingen in het hoger onderwijs. De Nederlandse taal-eis zal namelijk het aantal buitenlandse docenten en studenten bij ICT-opleidingen verlagen, terwijl we juist ieder talent nodig hebben op dit moment.
- Investeer in de integratie van internationaal talent in de Nederlandse maatschappij. Denk aan de aanvraag van visa, bankrekening en verzekering en huisvesting. Samenwerking met de VNG en andere organisaties op dit vlak kan zorgen voor uitwisseling van best practices.

³ longreads.cbs.nl/ict-kennis-en-economie-2023/kennispotentieel/

⁴ nos.nl/artikel/2501209-waar-werken-de-arbeidsmigranten-en-waarom-zijn-ze-volgens-bedrijven-zo-hard-nodig

- Zorg dat Nederlandse werkgevers arbeidsvoorwaarden kunnen bieden die aansluiten bij de behoefte van internationaal talent. De overheid kan helpen door bijvoorbeeld participatie in bedrijven voor werknemers aantrekkelijker te maken.

4. Investeer structureel meer in innovatie: Verhoog het innovatiebudget van 2.3% naar 3%

De Nederlandse economie heeft op dit moment een sterke positie, waarin digitalisering steeds een belangrijkere rol speelt. Om deze positie te behouden is het van belang dat er geïnvesteerd wordt in de digitale sector en dat innovatie aangejaagd wordt.

Uit recent TNO-onderzoek blijkt echter dat Nederland achterblijft bij buurlanden België en Duitsland, met name door het achterblijven van publieke financiering: *'België en Duitsland besloten daarentegen in de periode 2009-2017 fors in te zetten op de publieke R&D-financiering en is de groei hiervan 1,5 keer sterker geweest dan in Nederland.'*⁵ Private investeringen volgen publieke, en het verlagen van publieke investering in innovatie zal dus ook private laten terugvallen. Bovendien loopt Nederland achter op het EU-doel om 3% bbp te spenderen aan R&D: de cijfers laten zien dat onze R&D-uitgaven in 2022 2,3% bbp bedroegen en daarmee ongeveer €6,7 miljard te laag waren om het EU-doel te halen. In de 2,3% is het momenteel gepauzeerde Groeifonds meegeteld, zonder het doorzetten daarvan of vervanging zal Nederland nog verder terugvallen. Dit terwijl de totale investeringen in onderzoek en innovatie in de EU al lager zijn dan in de VS en China.⁶ Het uitblijven van investeringen in R&D heeft grote gevolgen voor het verdienvermogen en de brede welvaart van Nederland op de langere termijn. De innovatie-investeringen moeten op peil blijven met stabiel beleid.

Daarom is het van belang dat het innovatiebudget verhoogd wordt naar 3% van het bbp. Bovendien zal het Groeifonds moeten worden doorgezet of vervangen worden door een nieuw innovatiefonds. Er is door de recente pauzering van het Groeifonds veel vertrouwen verloren gegaan van private partijen, hun investeringen komen alleen terug als dit vertrouwen ook hersteld wordt en de politiek laat zien dat innovatiebeleid een kabinetperiode kan overleven.

5. Versterk de Nederlandse concurrentiepositie door te investeren in de 10 sleuteltechnologieën

De digitale sector kenmerkt zich door hoogwaardige technologieën, waarin niet-Europese bedrijven een gigantische voorsprong hebben op Europese partijen. De Agenda Digitale Open Strategische Autonomie stelt: *'Doordat er sterke schaalvoordelen zitten bij die technologieën leidt dit tot een sterke winner takes most-dynamiek. Inmiddels zijn slechts twee van de twintig meest waardevolle digitale technologiebedrijven Europees. Het wereldwijde marktaandeel van Europese bedrijven is in de laatste jaren zelfs afgenomen door het uitblijven van investeringen, van 22 procent in 2013 naar 11 procent in 2022.'*⁷

De concurrentiepositie voor Europese en Nederlandse bedrijven ten opzichte van Chinese en Amerikaanse bedrijven neemt dus al jaren af. Om deze afname tegen te gaan, adviseren wij om sterker te investeren in technologieën en sleutelposities van de toekomst en op hoogwaardige technologieën waar Nederland en Europa nu al koploper in zijn. Daarbij moet wet- en regelgeving niet gemaakt worden vanuit de gedachte van protectionisme. Dit heeft als risico dat hoogwaardige technologieën uit betrouwbare derde landen worden tegengehouden die van groot belang zijn voor de overheid en het bedrijfsleven. Het is voor Nederlandse (MKB-) bedrijven en onderzoeks- en onderwijsinstellingen immers cruciaal om verbonden te blijven met het internationale bedrijfsleven en toegang te houden tot die hoogwaardige technologieën, zoals een sterke en veilige cloudinfrastructuur.

De 10 kansrijke technologieën van de toekomst zijn al gedefinieerd in de Nationale Technologiestrategie.⁸ Focus daarom op deze sleuteltechnologieën door het stimuleren van groei en innovatie. Focussen op het ontwikkelen van Europese varianten van hoogwaardige technologieën die nu gedomineerd worden door niet-Europese bedrijven is kansloos. Zoek daarom naar betere samenwerking met bedrijven uit betrouwbare derde landen in plaats van ze per definitie uit te sluiten op basis van het land van oorsprong. Daarnaast moet Nederland aantrekkelijk blijven voor buitenlands talent om de 10 sleuteltechnologieën verder te helpen ontwikkelen. Er is in Nederland simpelweg niet genoeg kennis en expertise om te kunnen concurreren met andere landen, waardoor buitenlands talent doorslaggevend is in het behalen van succes.

⁵ <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2024/01/achterstand-r-d-uitgaven-nederland/>

⁶ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/10/17/bijlage-agenda-dosa-tgpdfa

⁷ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/10/17/bijlage-agenda-dosa-tgpdfa

⁸ www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2024/01/19/de-nationale-technologiestrategie

Conclusie

Om de Nederlandse economie toekomstbestendig te maken is het van cruciaal belang om te blijven investeren in de ICT-arbeidsmarkt, onderwijs en innovatie. Zo behouden we niet alleen onze koppositie in de wereld, maar versterken we ook onze strategische autonomie.